

**XXI Konferencja N-Sz
„Rynek energii elektrycznej:
rozwój rynku a konkurencyjność gospodarki”,
Kazimierz Dolny, 11-13 maja 2015 r.**

Ciepło z mikrokogeneracji i kogeneracji systemowej – konkurencja czy współpraca?

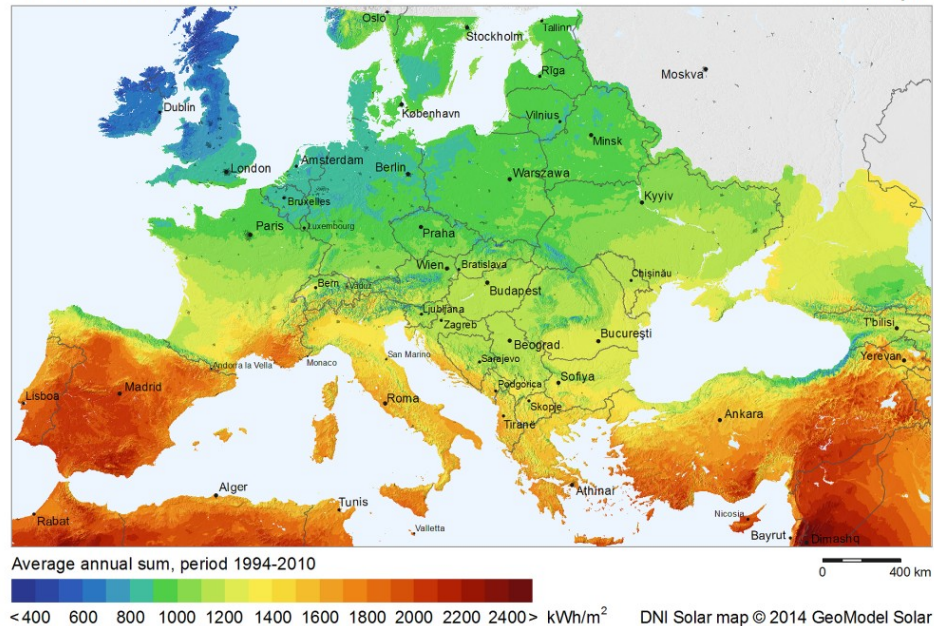
Adam Iwan, Józef Paska

Kazimierz Dolny, 11 maja 2015

Geografia kogeneracji w Europie

Direct Normal Irradiation (DNI)

Europe

Źródło: www.solargis.info/doc/free-solar-radiation-maps-GHI

Źródło: www.imgw.pl/klimat

W naszych warunkach geograficznych istotną rolę gospodarczą i społeczną pełni sezonowe zapotrzebowanie na ciepło, nie tylko rozumiane, jako ciepło systemowe, ale jako ciepło użytkowe służące zaspokojeniu zapotrzebowania na ciepło przez odbiorców końcowych (zarówno osoby fizyczne jak i prawne). Z powyższego wynika idea kogeneracji, a więc jednoczesnego wytwarzania energii elektrycznej i ciepła i to w sposób zapewniający możliwe wysoką sprawność, czyli maksymalnie pełne wykorzystanie energii chemicznej paliwa.

Czy ciepło z mikrokogeneracji może konkurować lub uzupełniać ciepło systemowe?

Mikrokogeneracja a prawo (1)

- **Ciepło systemowe** – nie uregulowane w prawie, bazowa definicja – produkt, zapewniający ciepło i ciepłą wodę, dostarczany do budynków przez systemy miejskie – zawarta na www.cieplosystemowe.pl/dla-domu/cieplo-systemowe/co-to-jest/

Ustawa Prawo Energetyczne

- **Kogeneracja** – równoczesne wytwarzanie ciepła i energii elektrycznej lub mechanicznej w trakcie tego samego procesu technologicznego
- **Ciepło użytkowe** – ciepło wytwarzane w kogeneracji, służące zaspokojeniu niezbędnego zapotrzebowania na ciepło lub chłód, które gdyby nie było wytworzone w kogeneracji, zostałoby pozyskane z innych źródeł
- **Energia elektryczna** – wytwarzana w kogeneracji i obliczona zgodnie z Ustawą

Dyrektywa 2012/27/WE w sprawie efektywności energetycznej

- Uchyliła Dyrektywę 2004/8/WE w sprawie wspierania kogeneracji
- **Kogeneracja** – równoczesne wytwarzanie energii cieplnej i energii elektrycznej lub mechanicznej w trakcie tego samego procesu
- **Ciepło użytkowe** – ciepło wytworzone w procesie kogeneracji w celu zaspokojenia ekonomicznie uzasadnionego zapotrzebowania na ogrzewanie lub chłodzenie
- **Energia elektryczna (z kogeneracji)** – oznacza energię elektryczną wytwarzaną w procesie skojarzonym z produkcją ciepła użytkowego

Mikrokogeneracja a prawo (2)

Ustawa o odnawialnych źródłach energii

- **Mała instalacja** – instalacja OZE o łącznej mocy zainstalowanej elektrycznej > 40 kW i < 200 kW, przyłączona do sieci elektroenergetycznej o napięciu znamionowym niższym niż 110 kV lub o mocy osiągalnej cieplnej w skojarzeniu > 120 kW i < 600 kW
- **Mikroinstalacja** – instalacja OZE o łącznej mocy zainstalowanej elektrycznej nie większej niż 40 kW, przyłączona do sieci elektroenergetycznej o napięciu znamionowym niższym niż 110 kV lub o mocy osiągalnej cieplnej w skojarzeniu nie większej niż 120 kW

Dyrektywa 2012/27/WE w sprawie efektywności energetycznej

- **Jednostka mikrokogeneracji** – oznacza jednostkę kogeneracyjną o maksymalnej mocy (elektrycznej) niższej niż 50 kW
- **Małoskalowa jednostka kogeneracyjna** – oznacza jednostkę kogeneracyjną o mocy (elektrycznej) zainstalowanej mniejszej niż 1 MW
- Ustawodawca nie zdefiniował (jeszcze?) mikroinstalacji innych niż odnawialne źródła energii

Technologie mikrokogeneracji

Uchylona Dyrektywa 2004/8/WE (CHP) wprowadziła następującą klasyfikację technologii mikrokogeneracji: a) silniki spalinowe, b) mikroturbiny, c) silniki Stirlinga, d) ogniwa paliwowe, e) silniki parowe, f) organiczny obieg Rankine'a (ORC), g) pozostałe technologie lub ich kombinacje spełniające definicję kogeneracji zawartą w Dyrektywie CHP.

Brytyjski Departament of Energy and Climate Change, w opracowaniu „CHP Technology - a detailed guide for CHP developers – Part 2” wskazał na następujące technologie microCHP: a) silniki Stirlinga, b) silniki zewnętrznego spalania (silniki parowe, ORC), c) silniki wewnętrznego spalania, d) ogniwa paliwowe.

W Niemczech w ustawie o utrzymaniu, modernizacji i rozbudowie kogeneracji (Kraft-Wärme-Kopplungsgesetz) przyjęto następującą klasyfikację technologii kogeneracyjnych: a) turbiny parowe, b) silniki parowe, c) turbiny gazowe, d) silniki spalinowe, e) silniki Stirlinga, f) organiczny obieg Rankine'a (ORC).

W Polsce, poza definicją mikroinstalacji odnawialnego źródła energii zawartą w Ustawie OZE, nie zostało (jeszcze?) uregulowane prawnie pojęcie mikrokogeneracji w technologiach innych niż OZE (takich jak biomasa lub biogaz).

Charakterystyki technologii mikrogeneracyjnych

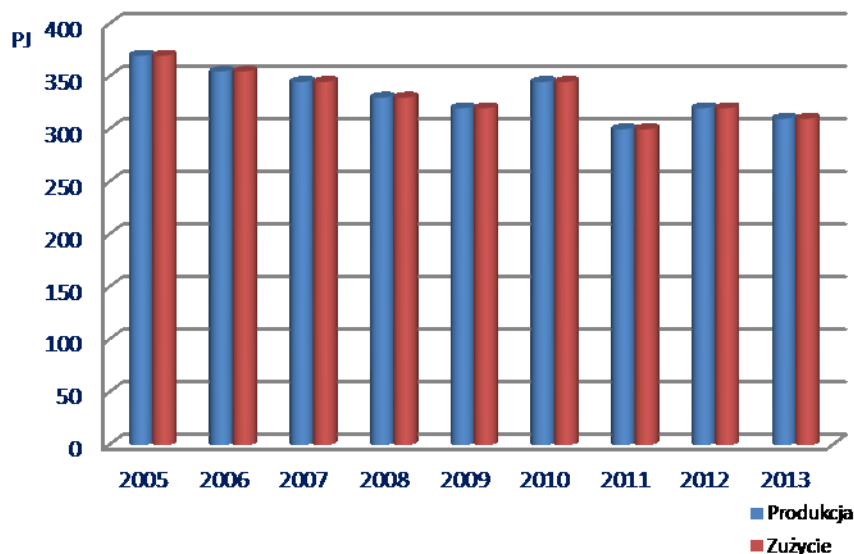
Technologia	Moc elektryczna (kW)	Sprawność elektryczna (%)	Sprawność całkowita (%)	Jednostkowe nakłady inwestycyjne (€/kW)
Mikroturbiny	25÷1000	26÷35	70÷90	500÷750
Silniki spalinowe (obieg Diesla)	≥ 5	25÷45	80÷90	550÷1350
Silniki gazowe	≥ 1	28÷42	80÷85	250÷600
Silniki Stirlinga	1÷350	25÷40	80÷95	2000
ORC	10÷150	15÷18	≤ 98	2500÷3000
Ogniwa paliwowe	1÷1000	35÷100	≤ 100	2000÷8000

Zapotrzebowanie na ciepło

Prognoza zapotrzebowania na ciepło sieciowe w kraju na podstawie danych ARE (wrzesień 2011)

	2008	2010	2015	2020	2025	2030
Łącznie (PJ)	267,7	272,9	288,9	299,9	310	314,4

Główny Urząd Statystyczny w raporcie Energia (2014) przedstawił porównanie bilansu ciepła w parze i gorącej wodzie oraz produkcji i zużycia ciepła w skali kraju w kilku kolejnych latach

Produkcja i zużycie ciepła w parze i gorącej wodzie

Infrastruktura przesyłowa gazu

Perspektywy rozwoju mikrokogeneracji (1)

- Rząd Wielkiej Brytanii wprowadził pilotaż objęcia schematem FiT (Feed-in Tariffs) mikroinstalacji o mocy elektrycznej mniejszej lub równej 2 kW, Department of Energy and Climate Change zatwierdził utrzymanie powyższego schematu do momentu zewidencjonowania 30000 instalacji, przy założeniu rewizji zasad funkcjonowania schematu przy poziomie 12000 zarejestrowanych mikroinstalacji. W okresie 2010-2015 zewidencjonowano 639 certyfikowanych mikroinstalacji. Powyższe wsparcie rządu brytyjskiego dotyczy mikrokogeneracji dedykowanej gospodarstwom domowym.
- Również w Niemczech instalacje mikrokogeneracyjne dedykowane gospodarstwom domowym są silniej wspierane przez agendy federalne niż instalacje mikrokogeneracyjne kierowane do małych i średnich przedsiębiorstw.
- W ramach projektu Cogeneration Observatory and Dissemination Europe (CODE2) pod auspicjami Komisji Europejskiej opracowano mapy drogowe rozwoju kogeneracji w każdym kraju członkowskim w celu implementacji Dyrektywy efektywnościowej. Mapy drogowe opracowano w oparciu o doświadczenia z poprzedniej edycji projektu oraz we współpracy z administracją rządową, przemysłem i organizacjami branżowymi krajów członkowskich. W ramach każdej mapy drogowej przeprowadzona została analiza potencjału rozwoju mikrokogeneracji w każdym z Państw Członkowskich.
- Autorzy map drogowych optymistycznie postrzegają perspektywy rozwoju mikrokogeneracji w Europie, w tabeli zaprezentowano wyniki analizy projektu CODE2 dla wybranych krajów członkowskich

Perspektywy rozwoju mikrokogeneracji (2)

Prognozy rozwoju instalacji mikrokogeneracyjnych w wybranych krajach członkowskich Unii Europejskiej na podstawie map drogowych opracowanych w projekcie CODE2.

Wyniki oceny potencjału micro CHP w UE	Prognozowana sprzedaż i wolumen instalacji	AT	DE	FR	IT	PL	ES	SE	NL	GB
Gospodarstwa domowe (+/- 1kW mocy elektrycznej)	Sprzedaż roczna w 2020 (w tyś.)	0,5	3,8	4,4	13,3	0,3	4,5	0,001	35	86
	Sprzedaż roczna w 2030 (w tyś.)	27,7	215	290	742	27,4	276	0,1	304	800
	Wolumen instalacji w 2020 (w tyś.)	1	7,5	9	26,2	0,74	9,1	0,003	72	180
	Wolumen instalacji w 2030 (w tyś.)	140	1070	1300	3740	102	1300	0,36	2250	5800
	Wolumen instalacji w 2040 (w tyś.)	290	2250	3100	7700	345	2900	1,5	3070	8000
Małe i średnie przedsiębiorstwa oraz spółdzielnie (+/- 40 kW mocy elektrycznej)	Sprzedaż roczna w 2020 (w tyś.)	0,03	0,64	0,1	0,39	0,75	0,65	0,07	1	2,2
	Sprzedaż roczna w 2030 (w tyś.)	0,85	16,5	2,1	10	4,3	16,9	0,38	2,6	8
	Wolumen instalacji w 2020 (w tyś.)	0,2	4,2	0,7	2,6	4,5	4,3	0,45	6	14
	Wolumen instalacji w 2030 (w tyś.)	3,5	71	8,4	45	29	69,8	3	23	61
	Wolumen instalacji w 2040 (w tyś.)	12	217	46	121	46	245	4	27	82

Komercjalizacja mikrokogeneracji

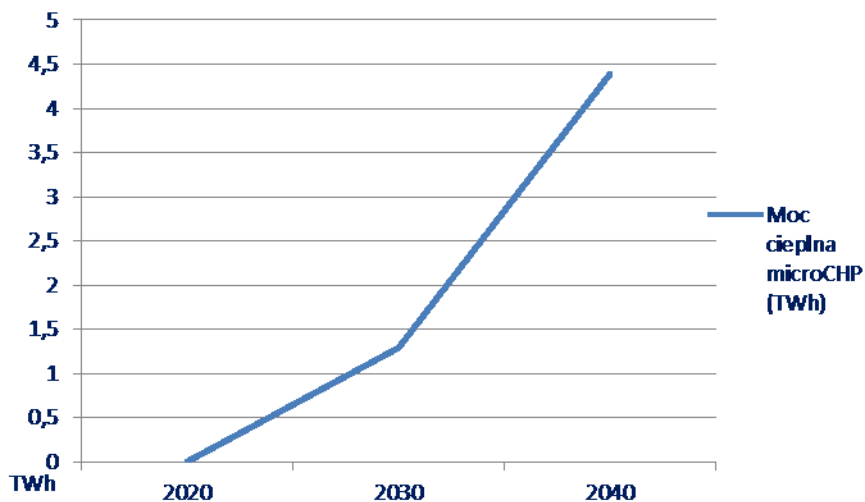
- Zależna od szeregu czynników, w tym zapotrzebowania na ciepło, infrastruktury wytwarzania i dystrybucji ciepła, struktury mieszkaniowej, infrastruktury dostarczającej paliwo (gaz), systemowego wsparcia, zbudowania świadomości klientów, systemowych rozwiązań zapewniających zakup prosumenckiej energii oraz cen energii i ciepła.
- Firma SenerTech (pod marką Der Dachs) zainstalowała dotychczas w Europie 32905 instalacji microCHP w technologii silników gazowych, które produkują łącznie ok. 888435000 kWh rocznie. Firma szacuje, że inwestycja amortyzuje się w ciągu 5 lat, po 10 latach przynosi zyski.
- W kilku krajach członkowskich Unii Europejskiej funkcjonują obecnie różne formuły systemów wsparcia, przykłady dla Niemiec i Wielkiej Brytanii:

Kraj	System wsparcia mikrokogeneracji
Niemcy	na podstawie znowelizowanej 12.07.2012 r. ustawy KWK Gesetz subwencja inwestycyjna w kwocie 5,41eurocenta/kWh dla nowej mikroinstalacji przez 10 lat dla 30000 godzin pracy lub 5 lat dla zmodernizowanej instalacji przez 15000 godzin pracy (przy założeniu średniej pracy 3000 h/a) dodatkowo Federalne Urząd Gospodarki i Kontroli Eksportu (BAFA) dotuje zakup instalacji do 20 kW mocy elektrycznej w przedziale 1900-3500 Euro
Wielka Brytania	w ramach FiT dla instalacji ≤ 2 kW mocy elektrycznej dofinansowanie wynosi 12,5 p/kWh dla wytworzonej energii elektrycznej natomiast dla instalacji > 2 kW ≤ 50 kW mocy elektrycznej (przy obligatoryjnym zainstalowaniu licznika pomiarowego wprowadzanej do sieci energii dla instalacji > 30 kW) dopłata wynosi 4,77 p/kWh dla wprowadzonej do sieci energii elektrycznej w ramach „export tariff”

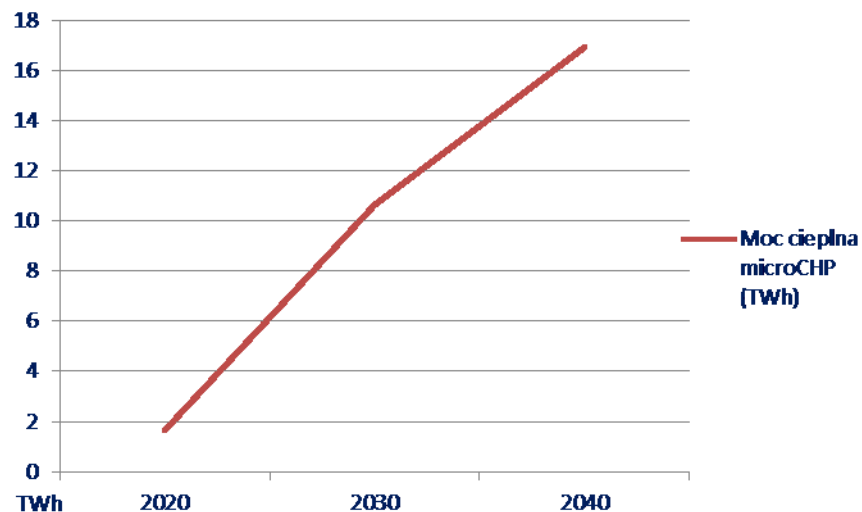
Współpraca czy konkurencja (1)?

Konkurencję pomiędzy ciepłem z kogeneracji systemową i mikrokogeneracji w najbliższych latach uznać można właściwie za pomijalną i nie generującą znaczącego wpływu na rynek ciepła systemowego. Powyższe nie oznacza stabilności na rynku ciepła systemowego.

Ciepło pochodzące z mikrokogeneracji może stanowić w nadchodzącej przyszłości uzupełnienie dla ciepła systemowego – szczególnym przypadkiem będzie sytuacja, w której przedsiębiorstwa ciepłownicze uznają za nieefektywne ekonomicznie i technicznie: rozbudowę sieci ciepłej, budowę nowego lub rozbudowę istniejącego systemowego źródła kogeneracyjnego.

Łączna produkcja mocy cieplnej z mikrokogeneracji w gospodarstwach domowych w Polsce w latach 2020-2040 na podstawie danych projektu CODE2

Łączna produkcja mocy cieplnej z mikrokogeneracji w małych i średnich przedsiębiorstwach w Polsce w latach 2020-2040 na podstawie danych projektu CODE2

Współpraca czy konkurencja (2)?

- Dodatkowym elementem warunkującym obecnie rozwój mikrokogeneracji na rynkach europejskich jest jej systemowe wsparcie.
- W obecnych warunkach ekonomicznych multiplikowanie systemów wsparcia może prowadzić do przeniesienia kosztów wsparcia na klienta końcowego, co z kolei może przyczynić się do wzrostu cen takich nośników energii.
- Nawet w warunkach funkcjonowania dedykowanych systemów wsparcia rozwój mikrokogeneracji napotyka na liczne bariery w relacji do ciepła systemowego, wśród których najistotniejszymi są: **a)** jednostkowy koszt zakupu, **b)** logistyka dostaw i cena paliwa, **c)** niekonkurencyjność cen ciepła z mikroinstalacji w stosunku do ceny ciepła sieciowego, **d)** nieświadomy i jednocześnie ograniczony rynek klientów, **e)** niska penetracja rynku i niski poziom komercjalizacji technologii mikrokogeneracyjnych, **f)** niski poziom konkurencji producentów i dostawców.
- Niemniej jednak mikrokogeneracja na rynkach światowych powoli zagospodarowuje swoją niszę rynkową mając perspektywę stania się jednym z istotnym czynników wpływających na rynki ciepła, przykładem może być Japonia, gdzie Honda sprzedała ponad 100000 mikroinstalacji opartych na swoich silnikach Strlinga.

Pytania Recenzentów do Autorów

1. W tabeli 1 pojawia się technologia „silniki gazowe”, niewystępująca we wcześniejszym opisie technologii mikrokogeneracyjnych. Co autorzy przez to rozumieją, skoro wyodrębniają kategorię „silniki spalinowe”? Czy chodziło o silniki z zapłonem iskrowym?

Silniki z zapłonem iskrowym.

2. W legendzie rysunku 1 występuje kategoria „Rolnictwo”, zaznaczona kolorem czerwonym, którą trudno dostrzec na obszarze wykresu. Czy wobec (jak przypuszczam) znikomej wartości zapotrzebowania na ciepło sieciowe w rolnictwie warto tę pozycję umieszczać?

Dane zacytowano z „Aktualizacji Prognozy zapotrzebowania na paliwa i energię do roku 2030” Agencji Rynku Energii, rzeczywiście ta kategoria nie jest istotna dla określenia zapotrzebowania na ciepło sieciowe w kraju.

3. Jaki – w świetle doświadczeń Autorów – system wsparcia mikrokogeneracji byłby najbardziej efektywny w Polsce?

Powyższe wymagałoby pogłębionych analiz, dla których może brakować danych dotyczących np. realnej mocy instalacji mikrokogeneracyjnych w kolejnych latach. Z perspektywy systemów wsparcia funkcjonujących w krajach UE efektywnym wydaje się system dopłat do jednostkowego zakupu mikroinstalacji, skierowany do gospodarstw domowych. Rozwiązania systemowe dla instalacji mikrokogeneracyjnych o mocy elektrycznej ok. 40-50 kW nie są już jednoznaczne i wydają się być warunkowane specyfiką danego kraju członkowskiego.

Dziękujemy za uwagę

Adam Iwan, mgr inż.

PGNiG TERMIKA S.A.

e-mail: Adam.Iwan@termika.pgnig.pl

Józef Paska, prof. dr hab. inż.

Politechnika Warszawska

e-mail: Jozef.Paska@ien.pw.edu.pl